

„Z wotewrjenej wutrobu čitać“

Stare a zdobom nowe zynki jako wuslědk třidnjowskeje džěłarnički za tradicionalnu serbsku folkloru

„Najwjetša tragedija je, zo mamy takji bohaty sklad zapiskow hudźby, kotraž pak so lědma praktikuje.“ To bě wotmołwa Tomasza Nawki na prašenje Macieja Rychleho, što je to najlěpše na serbskej kulturje, kaž pólski etnologa, muzikologa a multiinstrumentalistu je wobtuku prezentacije wuslědkow džěłarnički „LAB 1 – Laboratorij za tradicionalnu serbsku hudźbu“ minjenu nježdělu na žurli Budyškeho Kamjentneho domu anekdotisce přeradž. Wotpowědna rozmołwa, kotruž běštaj před wjacje hač 15 lětami wjedłoj, hodži so z dzěnsnišeho wida jako kolebka nětko předstajenoho projekta wopisować. Wsako wuwichu z džěłarničku dohromady pjěć kruchow na zakładźe „Kraloweje huslerskeje knihi“, drje najstaršeje (zdžeržanej) zběrki serbskich melodiow a rejoy, wudateje něhdy mjez lětomaj 1780 a 1790. „Zajimawe je, zo mjenuja w njej zapísane štučki hižo tehdy stare.“ Kniha je njesměrnie drohotne žórło. Wona chowa retomas žanrow a stilow w sebi a posrědkuje nimo serbske tež němsku a samo italsku perspektiwu“, Maciej Rychly swoje přeslědźenje publikacije zjimaše.

Noty z wotewrjenej wutrobu čitać

Tele notiki akustisce wožiwic bě zaměr wot Serbskeho ludoweho ansambla „po dolhim přichoće“ zarjadowaneje džěłarnički, na kotrež so dohromady džěwjeć hudźbnikow tři dny dolho intensiwnje z maćiznu zaběrachu. Jedyn z wobdźělnikow bě intendant SLA Tomasz Kreibich-Nawka. Wón ma džěłarničku za „modelowy projekt, kotryž chcemy přichodnje prawidlownje wuhotować. Džakuju so wšitkim sobuskutkowacym a wjeselo so, zo bě zajim na přenjeje etapie tak wulki.“ Dalši wobdźělnicy běchu Lubina Żurowa, Jaroslav Pukač, Helfried Knopsmeier, Gregor Kliehm, Syman Hejduška (na prezentaciji krótkodobnje zadźěwany), Mateusz Rychly kaž tež hižo naspomjenjany Tomasz Nawka a Maciej Rychly, kiž wukonješe zdobom wumělski nawod. Při wšěm wón podsměrny, zo njeje „ani dirigent ani něchtó, kiž postaja. Smy zhromadnje na fragmentach džěłali a sadźby zhromadnje wuwiali. Kóždy je ze swójskimi idejami proces wobwilowal. Njemějachmy někajke hotowe partitury.“ Wuraznje wón wuzběhny: „Njejsmy ani jeničku notu přidali. Hrajemy eksaktnje to, štož je napisane. To pak njeřěka, zo reprodukujemy originale abo zo chcemy historiku praksu předstajenje napodobnić. Wumělstwo njeje ženje absolutne. Skulptura na přikład hinak skutkuje, změní-li swoju perspektiwu. Móžeš sej ju ze wšěch možnych kutow wobladać, móžeš ju při tym spěšnje abo pomaloko wobběhać, pozastać a zaso pokročować.

Stare, dzěnsa nimale zabyte štučki wožiwic a je w nowej, zdžěła eksperimentalnej formje předstajic, bě wšitkim wobdźělnikam džěłarnički „LAB 1 – Laboratorij za tradicionalnu serbsku hudźbu“ wjeselo runje tak kaž wuzadanje.

Nimo toho hraje wobswětlenje wažnu rólu. Hudźba je tajke něšto kaž powětrowa skulptura. Kajki charakter nabuźe, zwišuje mjez druhim z wužiwanymi instrumentami a předewšěm z wuzwolonym tempom. Najwažnišo stajnje je, noty z wotewrjenej wutrobu čitać“

Solistisce hrać – to pak runočasnje

Džělowu atmosferu džěłarnički wopisowaše Helfried Knopsmeier jako „intensiwnu. Běch wćipny a njejsmy so tuž do toho ani wo tym wobhonił, što na njej sobu skutkuje, ani što konkretnje na mje čaka.“ Rěčne wuzadanje bě po jeho słowach wjetše hač wumělske, wšako je hudźbna rěč „uniwersalna. Mjez sobu komunikaciju zmištrowachmy z wjetša z pomocu Tomasza Nawki, kiž z pólsčinu do němčiny tołmačeše, druhdy dorozumichmy so jendźelisce.“ Nimo toho běštej

so wě tež serbsčinje stýšeć, při čimž Maciej Rychly dosć znate nazhonjenje wobkružejo přizna, zo „delnjoserbsčinu trochu lěpje rozumi hač heje hornjolužiskú sotru“.

Tež Gregor Kliehm je džěłarnička „wuzadowace, ale tež wupjelnowace dožiwjenje“. Wašnje zdžěłanja jednotliwych kruchow přirunowaše wón ze zetkanjom specialistow: „Spočatnje bě, jako by kóždy z nas solistisce hrał, to pak runočasnje. Wosebje zajimawe bě zwěšćic, kak družty tele pozdatnje jednore melodie začuwaja a interpretuja.“

Typiska serbska ludowa hudźba – a tola hinak

Zo je so intensiwna próca wobdźělnikow wudaniła, to dopokaza wuběrný wothłós nažel jenoz něhźe 30 wopytowarjow prezentacije. Kóždy z předstajenych, hač na jeničke wuwazce njepomjenowaných

sadźbow, bě swojorazna miniatura. Zaběh tworješe kontrapunktiski dialog huslow (Lubina Żurowa) a cella (Helfried Knopsmeier), z čehož wuwi so, pohonojwane wot brumladla (Jaroslav Pukač) homofony, raznje kónčacy tutti. Za Macieja Rychleho jednaše so wo „zwukowe pućowanje po rjanej krajine, kotrež ma raz filmoweje hudźby“. Žro druhoho kruha „Dži“ bě na echo podobna wotměna fuajery (Pukač) a flety (Maciej Rychly), kotraž pasaže smyčkowych (Knopsmeier, Żurowa a Kliehm) a trunowych instrumentow (Tomasz Nawka, Mateusz Rychly) kaž tež perkusiju a klawěr (Tomasz Kreibich-Nawka) wospjetnje wot so džěli. Z dalšim přinoškom přidruži so za serbsku ludowu hudźbu typiski bordun, to pak nic z pomocu dudow, ale z wjertnej lyry (Żurowa). Tež nykkelharpa (Gregor Kliehm) je w tudyšej tradicionalnej folklorje skerje eksotiski hudźbny nástroj, spočatnje miniaturje w „čoptej, žoltej toninje D-dur“,

kaž Maciej Rychly rjekny, speciálny charakter něhźe mjez w přirunowanju mjechšo skutkowacymi klasiskimi huslami a wotřišim zynkom serbskich huslicow. Hudźbny zakončichu swoju nimo toho swět alikwotowych tonow eksperimentelne wobswětlu prezentaciju z lóštnej rejku, ke kotrež bychu cyłki, kaž na přikład balet SLA abo skupinje z Wudworja a Smjerdzaceje, nabluku prawe kročele pokazać móhli. Syny přiklesk wopytowarjow a chwalece adwerby, kaž „wulkotnje“ a „wuběrnje“ wo tym swědča, zo su hudźbny publikum zhorili. Tež z kritiku často njelutowacy hosćicel předstajenje, jednaćel Kamjentneho domu Torsten Wiegel, so sobuskutkowacym džakowaše, prajo: „Ludžo, to sće wo prawdže derje zmištrowali!“

Wosebitej koncert po wosebitej prezentaciji

Prezentaciji slědowaše wosebitej koncert Macieja a Mateusza Rychleho. Pod heslom „Wuswobodžene zynki“ zabrašaj wonaj twórbje, chowace so w najwšela-korišich mólbach, kotrež buchu přihladowarjam na wulkej wobrazowce pokazane. W tym wobtuku jěwješe so polka runje tak kaž menuet, lubošćinski spěw runje tak kaž barokna reja mrtwych „Danse macabre“. Maciej Rychly poda ke kóždjej twórbje – molowanej kaž tež muzikaliskej – krótki stawizniski zarys a komentowaše wurěčki mólbow humoristisce. Z přidawkom wróćitaj zo instrumentalistaj spočatnje myslu cyłkowneho zarjadowanja. Na zakładźe malkeje notoweje notički z pjera Fryderyka Chopina, kotraž njesluša k „oficialnym“ cewre komponista, wuwisťaj wonaj po wašnju improvizacije wozdacy motiw a wariěrowašaj jón hač k dypkje, zo změní so cunja romantiska drohočinka na nimale jazzowu, wobniwu ekstazu, dopominacu na Džanga Reinhardta – a to bjez toho, zo by připušluchar tónle proces wulce na wědomje bral.

Po laboratoriju je do laboratorija

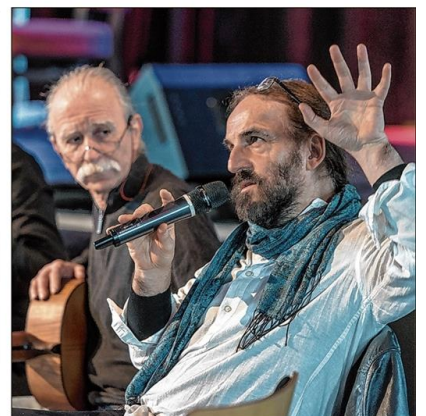
Facit: W tajkej formje směny so na „LAB 2“ wjeselić, a słowam intendantu SLA kaž tež wšitkim wobdźělnikow sčěhuj njebudžemy drje předloho čakać dyrběć. Pozabyteje a w archiwach zasypajenje literatury je dosć, motiwacija kmanych hudźbnikow je wulka a publikum wostanje zawěšće wćipny, što wšo přichodnje hišće z „folklorneho laboratorija“ wurosće. A što wě? Snano znaja serbscy tworjacy wuměłcy a/abofachowcy tu abo tamnu lužisku mólb, kotraž móhla pólskimaj instrumentalistomaj inspiracija za dalše „wuswobodžene zynki“ być. ■ Bosčan Nawka

Gregor Kliehm a Lubina Żurowa spožičaj tradicionalnej folklorje na nykkelharpe a wjertnej lyryje swojorazny charakter.

Maciej Rychly a jeho syn Mateusz (wotprawa) wobradžičaj publikumej „Wuswobodžene zynki“, chowace so w mólbach. Foto: Macij Bulank

Tomasz Nawka (nalěwo) bě džěłarničku nastorčil a sobu organizował, hudźbny etnologa Macieja Rychly ju nawjedowaše.